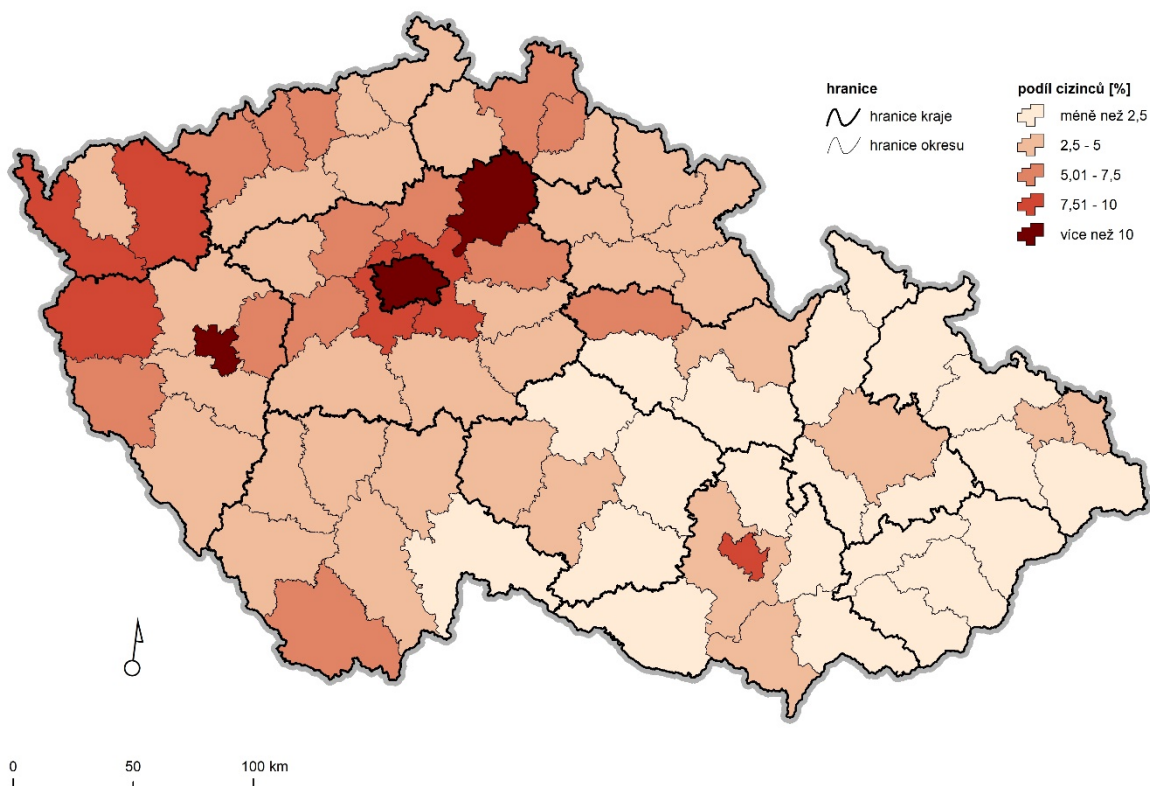

Adam Klsák, katedra sociální geografie a reg. rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy

Cílem předložené mapy a textu je popsat a analyzovat procesy spjaté s přítomností a mobilitou cizinců v Karlovarském kraji a jeho významných centrech. V mapě jsou zobrazeny charakteristiky cizinecké populace v kraji, jako jsou podíly cizinců na počtu obyvatel jednotlivých obcí a struktura cizinců podle občanství ve vybraných městech a obcích. Dílčí mapy dále ilustrují nejvýznamnější proudy stěhování cizinců mezi jednotlivými centry kraje (pro potřeby mapy byly zvoleny ORP) a ostatními obcemi.

Největším magnetem pro cizince a zpravidla také vstupní branou do České republiky je hlavní město Praha, v níž žije více než třetina všech cizinců u nás (viz např. Čermák, Janská 2011, Drbohlav, Valenta 2014, Přidalová, Ouředníček 2017). Obecně dále mezi lokality atraktivní pro cizince řadíme velká města (např. Brno, Plzeň) a jejich zázemí (okresy Praha-Východ, Praha-Západ), města a oblasti se specifickým průmyslem lákajícím zahraniční pracovníky (Mladá Boleslav) a lázeňský trojúhelník západních Čech (Karlovy Vary, Mariánské lázně a Františkovy lázně). Vyšší počty cizinců zaznamenáváme tradičně také v příhraničí zejména na západě republiky, a to jak díky specifickým ekonomickým příležitostem, tak i zvýšené přítomnosti cizinců ze sousedních zemí (Uherek 2003, Kušniráková a kol. 2013). Mapa územní diferenciací rozmístění cizinců v okresech Česka (mapa 1) dokumentuje výše zmíněné – okresy Cheb a Karlovy Vary v Karlovarském kraji patří mezi okresy s vůbec nejvyššími podíly cizinců v republice (Cheb – 9,1 % a Karlovy Vary 8,1 % v roce 2019). Okres Sokolov se s 3,5% podílem cizinců na obyvatelstvu řadí spíše k republikovému průměru (ČSÚ 2020b, MVČR 2020).

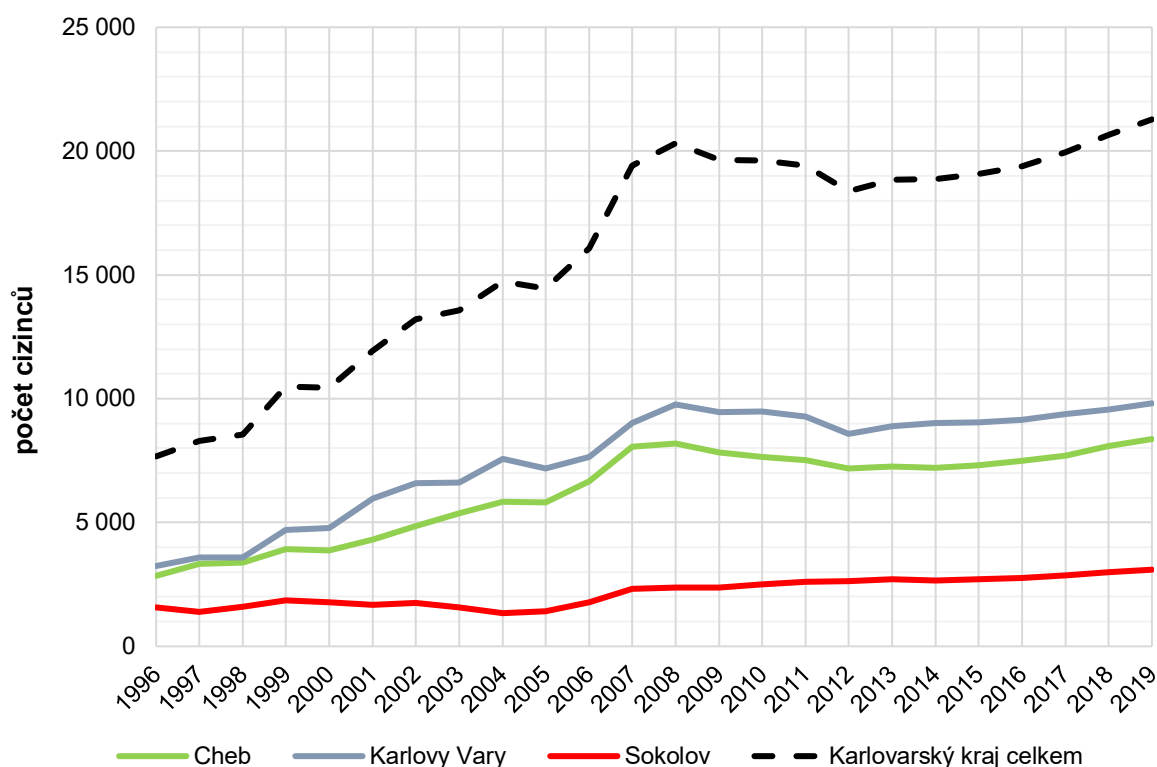
Mapa 1: Podíl cizinců v okresech Česka k 31. 12. 2019

Zdroje dat: ČSÚ (2020a): Počty obyvatel v okresech České republiky k 1. 1. 2020; ČSÚ (2020b): Cizinci v okresech České republiky k 31. 12. 2019.

Na základě nejaktuálnějších statistik ČSÚ (2020c) a MVČR (2020) lze konstatovat, že ačkoliv je celkový počet obyvatel Karlovarský kraj nejmenší v republice, v absolutním počtu cizinců za sebou nechává podstatně lidnatější kraje, když se nachází na 9. místě ze 14. V číslech relativních, tedy v podílu cizinců na počtu obyvatel kraje, je pak s více než 7 % na 2. místě za hlavním městem Prahou (informace k 31. 12. 2019). Počet cizinců žijících v Karlovarském kraji v roce 2019 překonal hodnotu 21 tisíc¹ (viz graf 1), přičemž přibližně 63 % z nich bylo hlášeno k trvalému pobytu, 37 % k pobytu přechodnému (MVČR 2020). Tento poměr má Karlovarský kraj ze všech krajů v republice nejvýrazněji vychýlený směrem k trvalému pobytu. Dále pokračoval kontinuální nárůst velikosti cizinecké populace, který v kraji zaznamenáváme již od roku 2012. Počet cizinců narostl ve všech třech okresech Karlovarského kraje – Chebu, Karlových Varech i Sokolově.

Graf 1: Cizinci v Karlovarském kraji a jeho okresech k 31. 12. 2019

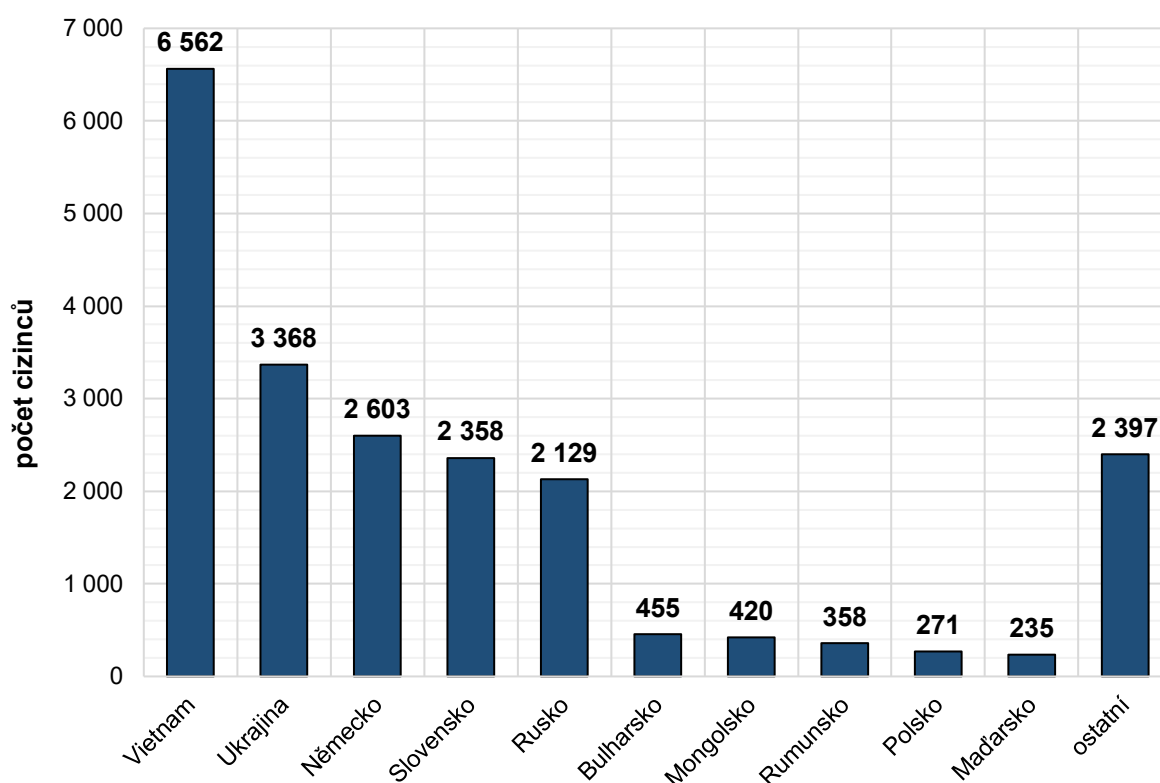

Zdroj dat: ČSÚ (2020c): Cizinci v ČR podle regionu soudržnosti, kraje a okresu v letech 1996–2019.

Struktura cizinecké populace podle občanství je poměrně výrazně ovlivněna lokálními specifiky kraje a nelze říci, že by přesně kopírovala celorepublikové trendy (graf 2; srovnání např. Šimon, Křížková, Klsák 2020). Jednoznačně nejpočetnější skupinou, která tvoří téměř třetinu všech cizinců v kraji, jsou občané Vietnamu (na celorepublikové úrovni jsou Vietnamci 3. nejpočetnější). Následují jinak celorepublikově nejpočetnější Ukrajinci (přibližně 16 % cizinců v kraji) a díky geografické blízkosti vzájemné hranice Němci (12 %). Desetiprocentní podíl na cizinecké populaci kraje těsně překračují ještě Slováci (na celostátní úrovni 2. nejpočetnější skupina) a Rusové (4. nejpočetnější celorepublikově) (MVČR 2020). Dále už následuje v četnostech poměrně velký odstup. Velkou rozmanitost zemí původu cizinců pobývajících v Karlovarském kraji podtrhuje velikost kategorie ostatních zemí. V roce 2019 na půdě Karlovarského kraje pobývali zástupci hned 113 světových občanství (včetně majoritního českého).

¹ Metodika a hodnoty uváděné ČSÚ (očistěná data) a MVČR, respektive cizineckou policií (hrubá data), se vždy mírně liší. Proto ČSÚ operuje u Karlovarského kraje s hodnotou 21 278, zatímco MVČR s číslem 21 156.

Graf 2: Cizinci v Karlovarském kraji podle státního občanství k 31. 12. 2019

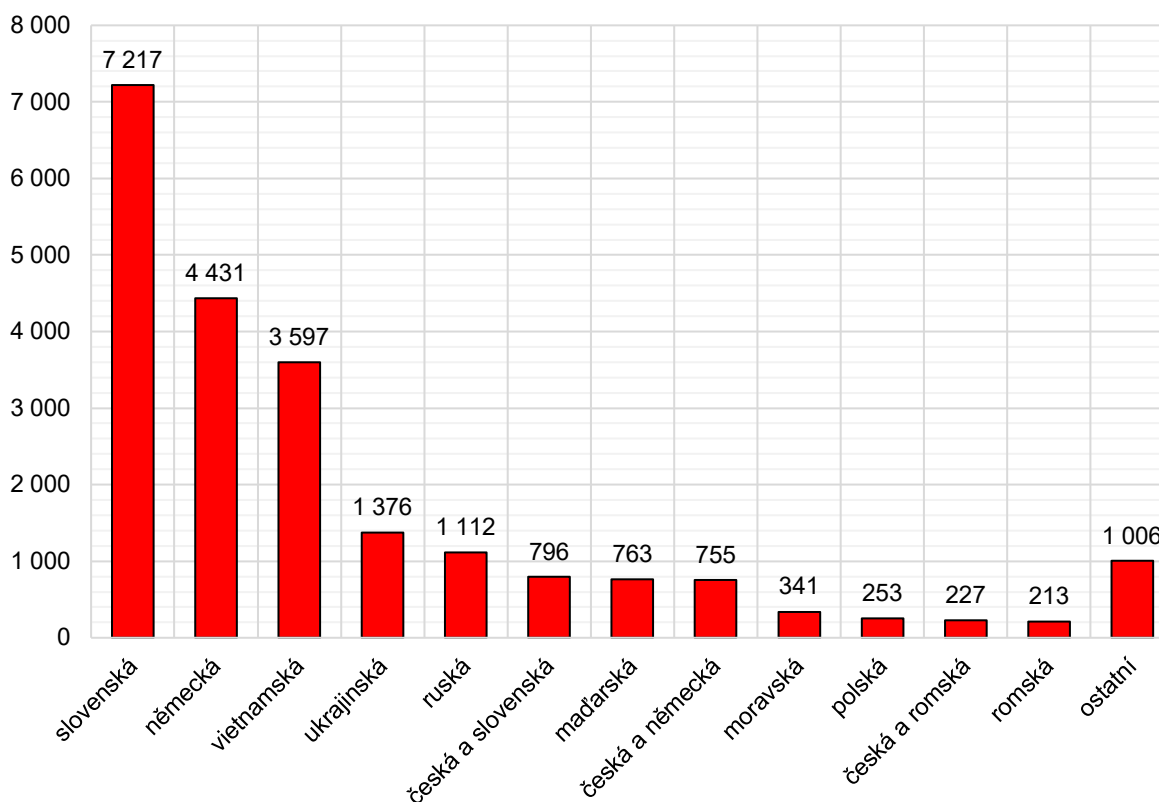

Zdroj dat: MVČR (2020): Cizinci v Česku k 31. 1. 2019. Databáze Cizinecké policie.

Pro představu je vhodné uvést také doplňková data o národnosti, ačkoliv jejich vypovídací hodnota je velmi omezená metodikou sběru dat i subjektivností samotného ukazatele. Česká republika v roce 2020 uznává 15 oficiálních národnostních menšin, které mají své zastoupení v Radě vlády pro národnostní menšiny. Členové národnostních menšin musí být státními občany České republiky. Národností je ovšem v praxi mnohonásobně více, hlásit se k nim může kdokoliv nehledě na státní občanství či oficiálně uznávané menšiny. Samotná národnost je v dnešní době již pouze deklaratorním údajem, jehož jediným zdrojem je Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) – data o národnostní struktuře obyvatelstva tedy máme k dispozici pouze jednou za deset let. Od roku 2001 je navíc vyplnění této otázky zařazené mezi dobrovolné a podstatná část respondentů možnost neodpovědět v minulých sčítáních skutečně využila. Informace o tomto ukazateli je proto potřeba brát se značnou rezervou. Od SLDB v roce 2001 je také možné uvádět národnost dvojí.

Při posledním sčítání v roce 2011 se 64 % obyvatel Karlovarského kraje přihlásilo k národnosti české a necelých 28 % respondentů ji vůbec neuvědlo. Zbýlých 8 % se přihlásilo k jiné než české, k české a jiné, případně dvěma jiným národnostem (ČSÚ 2011). Tabulka 3 shrnuje složení této zbývající složky obyvatelstva a lze z ní vypočítat zřejmý nesoulad ve srovnání s tabulkou cizinců. Nejpočetnějším uváděnou národností mimo českou je v Karlovarském kraji národnost slovenská, dále pak německá, vietnamská a ukrajinská. Nižší četnosti některých národností oproti možným očekáváním můžeme připisovat nejen možnosti nevyplnění otázky, ale také přihlášení osob pocházejících z mnohonárodnostních států k jiné než většinové národnosti (např. Rusko, Ukrajina). Například u romské menšiny jsou pak dlouhodobou komplikací v datech obavy z přihlášení se k této národnosti, jež bývají v řadě případů řešeny přihlášením k majoritní či některé z jiných menšinových národností, případně nevyplněním otázky.

Graf 3: Struktura minoritních národností v Karlovarském kraji podle SLDB 2011

Zdroj dat: ČSÚ (2011): Sčítání lidu, domů a bytů. Obyvatelstvo podle národnosti.

Územní diference cizinecké populace v Karlovarském kraji vykazuje několik základních trendů. Za prvé se jedná o již obvyklou koncentraci cizinců především do velkých měst, kde jich žijí nejvyšší absolutní počty (viz hlavní mapa). Za druhé jsou to pak velmi vysoké podíly cizinců v menších městech a obcích přiléhajících ke státní hranici. Nejvyšší počet cizinců, tedy přibližně 6 tisíc (necelých 30 % všech cizinců v kraji) žije v krajském městě – Karlových Varech (MVČR 2020). Karlovy Vary také dlouhodobě patří mezi velká česká města s nejvyšším podílem cizinců na obyvatelstvu (v roce 2019 to bylo již téměř 13 %), tradičně jsou oblíbenou destinací pro cizince zemi bývalého Sovětského svazu – zejména Ruska a Ukrajiny. Zatímco počet ruských obyvatel Karlových Varů již dlouhodoběji klesá (v souvislosti s ekonomickou krizí roku 2008 i ochlazením geopolitických vztahů mezi EU a Ruskem po ruské agresi vůči Ukrajině v roce 2014), ukrajinská populace roste a v roce 2019 tak již byli Ukrajinci nejpočetnější cizineckou skupinou ve městě. Dlouhodobě však rostou také počty Vietnamců, kteří se mimo jiné do Karlových Varů jakožto krajského centra stahují z příhraničních obcí. Tradiční multikulturní ráz města pak podtrhuje vysoký podíl cizinců z ostatních zemí. Obdobnou strukturu cizinecké populaci mají také Mariánské Lázně, avšak při výrazně menších absolutních počtech.

Vietnamské obyvatelstvo se historicky orientovalo především na specifické ekonomické činnosti, které nabízela města a obce v přímém kontaktu s německou hranicí (zejména stánkový prodej). I přes postupnou diverzifikaci činností Vietnamců v Česku a jejich částečný odliv z příhraničních oblastí tento vzorec stále přetrvává, jak můžeme vidět na struktuře cizinecké populace v Chebu či Aši, ale i jejich vysokém zastoupení v dalších obcích. Nejvíce je tento fenomén patrný v obci Potůčky, která má téměř 30% podíl cizinců na obyvatelstvu, přičemž naprostá většina z nich jsou právě Vietnamci. Víceméně totéž platí i pro sousední obce. Potůčky patří mezi obce s nejvyšším podílem cizinců nejen v kraji, ale v celé republice (Klsák 2017).

Doplňkové mapy proudů stěhování „z“ a „do“ obcí ORP (viz doplňkové mapy) poměrně jasně ukazují, že v posledních deseti letech u cizinců převažovaly na úrovni kraje spíše dostředivé migrační procesy, a tedy koncentrační tendence. Ačkoliv horní dílčí mapa stěhování „z“ naznačuje určité známky suburbanizace² zejména u Karlových Varů a okolních obcí (stěhování z centra do zázemí), větší váhu mají spíše pohyby mezi jednotlivými ORP – a zejména mezi těmi většími z nich – a směrem do nich z ostatních měst a obcí. To jasně ukazuje výrazně větší množství vazeb z dolní mapy stěhování „do“ ORP. Karlovy Vary a Ostrov zjevně „stahovaly“ cizince z menších příhraničních obcí, ale také z Chebu a Aše. To může souviset především s postupnou diverzifikací ekonomických činností Vietnamců a jejich postupného opouštění příhraničního stánkového prodeje (Kušniráková 2013).

Poznatky o prostorovém rozmístění cizinců, jejich mobilitě v rámci regionu a dalších charakteristikách jsou velmi důležité pro nastavení integračních politik a programů na všech úrovních veřejné správy. Neméně důležité je pak poznání kvalitativních aspektů návazných procesů, které by vždy mělo kvantitativní výzkum doplnit. I přes nesporně nárůstající počty, aktivní účast v řadě důležitých procesů a celkově se zvyšující společenský význam jsou v případě většiny místních samospráv cizinci a jejich integrace stále poměrně opomíjenými tématy. Ačkoliv se struktura migračních proudů do Česka liší od těch do západních zemí a místní migranti se většinou vyznačují relativní jazykovou, kulturní i socioekonomickou blízkostí k majoritě (Pan Ke Shon 2015, Šimon, Křížková, Klsák 2020), právě zkušenosti ze západních zemí ukazují, že v zájmu bezproblémového fungování společnosti tuto problematiku není radno opomíjet.

Poděkování

Tento výzkum byl podpořen Grantovou agenturou Univerzity Karlovy v rámci projektu č. 1574319 „Role cizinců v klíčových (post)transformačních procesech v českých městech.“

² Cizinci jsou jako celek zatím stále spjatí zejména s městským prostředím, i když některé skupiny se tomuto vzorci dlouhodobě vymykají. Objevují se však důkazy o tom, že také někteří cizinci podléhají v posledních desítkách let v Česku velmi intenzivnímu trendu suburbanizace, tedy stěhování z vnitřních měst do jejich zázemí – typicky do rodinných domů (Přidalová, Hasman 2018, Křížková, Ouředníček 2020).

Literatura a zdroje dat

ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E. (2011): Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciacie Česka. *Geografie*, 116, 4, 423–439.

ČSÚ (2011): Sčítání lidu, domů a bytů. Obyvatelstvo podle národnosti.

ČSÚ (2020a): Počty obyvatel v okresech České republiky k 1. 1. 2020.

ČSÚ (2020b): Cizinci v okresech České republiky k 31. 12. 2019.

ČSÚ (2020c): Cizinci v ČR podle regionu soudržnosti, kraje a okresu v letech 1996–2019.

ČSÚ (2020d): Počty obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2020

DRBOHLAV, D., VALENTA, O. (2014): Czechia: the main immigration country in the V4. In: Eröss, A., Karácsonyi (eds.): *Discovering migration between Visegrad countries and Eastern Partners*. HAS RCAES Geographical Institute, Budapest, 41–71.

KLSÁK, A. (2017): Cizinci v městském regionu Karlových Varů: prostorová distribuce a vlivy na lokální prostředí. *Magisterská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha*, 121 s.

KŘÍŽKOVÁ, I., OUŘEDNÍČEK, M. (2020): Immigrant internal migration in a new destination country: Do immigrants suburbanise in Czechia and why? *Population, Space and Place*, 26, 7, 1-13 [online].

KUŠNIRÁKOVÁ, T., PLAČKOVÁ, A., TRAN VU V., A. (2013): Vnitřní diferenciacie Vietnamců pro potřeby analýzy segregace cizinců z třetích zemí. *Výzkumná zpráva*, 75 s.

MVČR (2020): Cizinci v Česku k 31. 1. 2019. *Databáze Cizinecké policie*.

PAN KE SHON, J.-L. (2015): Forty years of immigrant segregation in France, 1968-2007. *Urban Studies*, 52, c. 5, s. 823–840.

PŘÍDALOVÁ, I., HASMAN, J. (2018): Immigrant groups and the local environment: socio-spatial differentiation in Czech metropolitan areas. *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 118, 1, 72-87.

PŘÍDALOVÁ, I., OUŘEDNÍČEK, M. (2017): Role zahraniční migrace v měnící se sociálně-prostorové diferenciaci Prahy. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 53, 5, 659–692.

ŠIMON, M., KŘÍŽKOVÁ, I., KLSÁK, A. (2020): Migranti ve vybraných městech Česka 2008–2015: Analýza změny prostorového rozmístění s využitím populačního rastru. *Geografie*, 125, 3, 343–374.

UHEREK, Z. (2003): Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. *Sociologický časopis*, 39, 2, 193–216.